

leg ugyanúgy ettek uborkás szendvicset és ittak mellé 7Upot, túlcukrozott teát vagy gyümölcsízű szörpöt, könnyed vagy éppen keserédes nosztalgiával gondolkozhatnak el a párhuzamokon és az élettörténeteken.

Az adott pillanatban nagynak tetsző, de később átértelmezett kiábrándulások és a sorsokra ható tragédiák egymással váltakozva, ugyanolyan súllyal jelennek meg, amelynek oka szintén az ábrázolt gyermeklétben keresendő. A *Boojaka* című rész önmagában egy zenei láttelep a '90-es évek rádiós, magnókazettás, playbackkel harkizós világából. „Lehajoltak a Tesco feliratú szatyrokhoz mind a hárman, közben meg a szöveg, az ment tovább, mintha nem is belőlük jönne.” (109.) A kisvárosi Tesco-avatón fellépő Happy Ganget váró barát csalódásán keresztül egy rendszerváltás utáni, a globalizációs gazdaságot és kultúrát éppen csak megtapasztaló társadalom pillanatképét láthatjuk meg.

A hétköznapi események mögött lappangó tragédiák azok, amelyek az *Indiáncseresznyét* olyan regénnyé teszik, amely egy kiskamasz első pillanatait mutatja meg a felnőtté válás felé vezető úton. „Jaj, a Zajrák, tényleg, szegény. Olyan csuszákat ütött, hogy elpattant a fűig a labda az udvaron, meg a háta mögül is tudott szerválni, vagy tollszárral, csak elcsapta a Zajrák Tibit egy kisbusz múlt nyáron, amikor a Kőrösön egykerekkezett, ahol a tizenhármas fordul, és nem lehetett tudni azóta, a Tibivel mi van.” (115–116.) A nem régen még velük pingpongozó társ egyik napról a másikra való elvesztésére való ráébredés, illetve a regény fejezeteinek nyitottsága miatti bizonytalanság már egy másik, következményekkel teli életszakaszba vezet át lassan az elbeszélőt – és az olvasót is.

Az indiáncseresznye egy íz, mely számtalan egymásba gyűrűdző eseményt, érzést idéz fel. A kerékpáros versenyek, a Casióval mért rekordok, az iskolai menza megpróbáltatásai ugyanúgy egy közös emlékezet részei, mint azok a tömegkommunikáció által szolgáltatott tartalmak, amelyek egy évtized gyermekeinek jelentették a délutánok elfoglaltságát. Az *Indiáncseresznye* pedig egy könyv, amely visszavezet minket azokba a bizonyos '90-es évekbe. (*Fiatal Írók Szövetsége*)

SOMOSKÓI BEÁTA

Megérteni az élő, megérteni a hagyományt

„ÖRÖK VÉGET ÉS ÖRÖK KEZDETET”. TANULMÁNYOK SZABÓ LŐRINC RŐL;
SZERK. KABDEBÓ LÓRÁNT, KULCSÁR-SZABÓ ZOLTÁN, L. VARGA PÉTER ÉS
PALKÓ GÁBOR

Noha a Petőfi Irodalmi Múzeumban 2017. október 5-én és 6-án megtartott Szabó Lőrinc-tanácskozásnak nem volt célja a szerző életművének paradigmaváltó szerepét még hangsúlyosabbá tenni, mégis akképpen összegezhető a konferencia eredményei, hogy tulajdonképpen Szabó Lőrinc a hazai későmodern líra katalizátora, még akkor is, ha ez a szerep csupán József Attila költészetén keresztül képes

megmutatkozni. Amint arra a József Attila-értelmezés igencsak ellentétes iskolái külön-külön is rámutattak, József Attila szívesen dolgozta át kortársai szövegeit. Tverdota György egy régebbi írása József Attila költészetének Kassák Lajos számozott verseivel való kapcsolatát mutatja ki, Lőrincz Csongor egyik korai tanulmánya Babits Mihályéval, Kabdebó Lóránt és Kulcsár Szabó Ernő pedig Szabó Lőrincével. Az említett konferencián – melynek előadásait a recenzeált kötetben olvashatja az érdeklődő – többször is szóba került, hogy Szabó Lőrinc némileg előbb talál rá azokra a poétikai „truvájokra”, amelyekből igazából csak József Attila költészete generál paradigmát. Ilyen például a *Lidérc* sokat idézett zárata („mert rejtve ragyogsz bennem, mint a tűz / mely feketén alszik a szénben”) és a *Bőr alatt halovány árnyék* nyitánya („Egy átlátszó oroszán él fekete falak között”) közötti kapcsolat. Annak ellenére, hogy inkább az utóbbit idézzük, mégiscsak a *Lidérc* az egyik legkorábbi példája a későmodern költészetnek, hiszen ekkortól kezd olyan mediálisan fordíthatatlan tapasztalatokat létrehozni a költészet, amelyeket semmilyen másik médium sem képes megteremteni. Kulcsár Szabó itt olvasható tanulmánya további kapcsolatokat is kimutat, például *A belső végtelenben* és az *Óda* letagadhatatlan hasonlóságára világít rá (81.), vagy a *Májusi éjszaka* és a *Hazám* felütésére. (83.)

A kötetet Kabdebó Lórántnak a Szabó Lőrinc-i életmű korszakolási lehetőségét tárgyaló tanulmánya nyitja. Kabdebó újragondolja azt a korábbi álláspontját, amely szerint két szakaszra („dialogikus paradigma” és „spirituális életmeditáció”) osztható az életmű. A tanulmány szerzője jelen esetben viszont egy sokkal kevésbé merev korszakolást javasol. Véleménye szerint a kései Szabó Lőrincnél is megtalálható az összes jellemző, ami a pályakezdő költőnél is jelen volt, de ide sorolható még az a Szabó Lőrinc-re végig jellemző eljárás, hogy bizonyos világirodalomból ismert alkotóktól ellesett fogásokat először saját költészetébe épít be, majd később fordítóként tér vissza az adott műhöz. (25.)

A gyűjtemény előszavának szerzői arra hívják fel a figyelmet, hogy a kötet első blokkjában leginkább olyan írások olvashatók, amelyek az embernek az élő természetéhez (Kulcsár Szabó Ernő), az állathoz (Nagy Csilla) vagy a növényhez (Kulcsár-Szabó Zoltán, Pataky Adrienn) való kapcsolatát tárgyalják. Kulcsár Szabó Ernő tanulmánya azt mutatja meg, hogy Szabó Lőrinc költészete az érzékelés közvettségének belátása okán újragondolja az embernek az organikus természetéhez fűződő viszonyát, és ebbe az életvilágba történő belehelyezkedés lesz az, amely az ember önmegértését eloldja a szubjektivitás premisszáitól. Ebből a nézőpontból akár az is lehetséges, hogy József Attila költészetének azok az eljárásai, amelyek az érzékelés szétszerelésével (távoli látvány és taktilitás egymás mellé helyezésével, például: „Ritkás erdő alatt a langy tó”, *Ritkás erdő alatt*) távolítják el az észlelést a humán indexálhatóságtól, korántsem valami technikai tapasztalatból vonatkoztatja el a vers, hanem inkább az élővilágban feloldódó individuuméból. Nagy Csilla dolgozatának első egysége viszont rámutat arra is, hogy a mechanikus-organikus szembenállás sem olyan éles Szabó Lőrincnél, gondoljunk csak *A belső végtelenben* vagy a *Semmiért egészen* jól ismert soraira.

Kulcsár-Szabó Zoltán tanulmánya ezt a gondolatot elemzi behatóbban a *Szarmartóvis* című vers apropóján úgy, hogy megmutatja, miként is járja át egymást a

fentebbi oppozíció két eleme, és miként nem választhatók el ezek a tényezők az élet és a halál szintén nem statikus elgondolásától, hiszen a *Szamártövis* címszereplője tulajdonképpen egy olyan élőhalottnak is nevezhető organizmus, amely sokban hasonlít a holtában is az életről tanúságot tevő egér csontvázához (*Egy egér halálára*, 116.). Pataky Adrienn a fa–ember-kölcsönviszonyt vizsgálja dolgozatában, amely kimondatlanul is kapcsolatot teremt a Kulcsár-Szabó Zoltánéval, hiszen elemzése megmutatja, hogy a lombtalan fák annyiban idézik meg az életet, amennyiben az emberi/állati csontváz.

Balogh Gergő a még napjainkban is éles vitákat generálni képes *Semmiért egészen* című költeményt elemzi. A dolgozat bevezetőjében arról győzi meg az olvasóját, hogy lehetetlen biopoétikáról beszélni a 20. századi biopolitika számításba vétele nélkül. A *Semmiért egészen* más kortárs szövegekkel ellentétben (Kosztolányi [*Hattyú kutyám...*] vagy Karinthy *Tomája*) úgy tűnik, nem annyira felfüggeszteni akarja az antropológiai differenciát, hanem inkább megcseréli a különböző szembenállásokhoz kapcsolható értékítéleteket. Engem mostanában az érdekel, hogy miként viszonyul a történeti avantgárd ehhez a kérdéshez. Míg Kassák Lajos számozott költeményeiben az emberi testbe gépek implantálódnak, addig a *MA* folyóirat hasábjain megjelenő Reiter Róbert költészetében gépek helyett állati testrészek. Mindazonáltal kérdés persze, hogy különbséget tehetünk-e Reiter költészetében az állat és a gép között, hiszen mindenkor a hasznosság dominál Reiter állati esetében. Visszatérve a Balogh által tárgyalt költeményre, a nyelv kontrollálhatatlan tételező ereje a parancsokat osztó én ellen fordul – érvel Balogh –, és attól a szuverenitástól fosztja meg, amelyet kivívni igyekszik. Balogh tanulmányához hasonlóan Gorove Eszter *Vezér*-elemzésében is hangsúlyos szerephez jut a politikum. Ebben az esetben azonban maga a vezér tételeződik olyan gépezetként, amelynek tulajdonképpen az alattvalók az egyes alkatrészei. Gorove utal arra is, hogy a vezér monológiának nyelvi-retorikai működése tulajdonképpen egy költői szerepminta működésével, egészen pontosan a klasszikus modern költővel állíthatók párhuzamba.

Ahogy Kulcsár-Szabó Zoltán, Nagy Csilla és Balogh Gergő, úgy Smid Róbert tanulmányának is egyik központi témája az emberi test és a technika viszonya. Smid Szabó Lőrincnek egy keveset hivatkozott és a recepció által talán méltatlanul leértékelt kötetében vizsgálja ezt, az 1938-ban megjelent *Harc az ünnepért* címűben. A dolgozat egyik csúcspontja a *Rádiózene a szobában* finom, szövegközeli elemzése, melyben a tanulmány szerzője többek között a költemény hangtani és tematikus síkja közötti viszonyra is kitér. Az élet témájához lazábban-szorosabban kötődő dolgozatok sorát Buda Attiláé zárja, aki Szabó Lőrinc kései költeményeiben elemzi az évszakok és a lírai én kedélyállapotának összefüggéseit.

Horváth Kornélia és Mezei Gábor tanulmányai is kitüntetett figyelmet szentelnek a költemények mediális aspektusainak. Míg Horváth verstani szempontokat is figyelembe véve elemzi *Az Egy álmaiban* például a rímeket, nem megfeledkezve a jelentés és hangzás megszüntethetetlen összjátékáról, addig Mezei a verssorok elrendeződésének vizualitását is játékba hozza. Mezei dolgozata azt vizsgálja, hogy miként is számolódik fel a későmodern költészetben a rögzített, emberi nézőponthoz rendelhető perspektíva. Először Szabó Lőrinc *Tücsökzenéjéből* hoz példákat

az említett jelenségre, majd Oravecz Imre *Egy földterület növénytakarójának változása* című kötetéből. Jelen esetben József Attila élt előbb a humán indexálhatóságú perspektíva megszüntetésével. Nemcsak a Mezei által is említett *Téli éjszaka* bizonyos soraira gondolhatunk, hanem olyan kevésbé ismert versekre is, mint például a már említett *Ritkás erdő alatt*.

Ezután egy olyan blokk következik a kötetben, amely Szabó Lőrinc műfordításait tárgyalja. Barna László írása A *Werther szerelme és halála* Szabó költészetére gyakorolt hatásával foglalkozik. A szerző konkrét szöveghelyek felmutatása mellett párhuzamként mutatja fel a dialogikusságot, amely Werther belső monológjában és a magyar költő verseiben is köztudottan jelen van. Szávai János Szabó Lőrinc Verlaine-fordításait tárgyalja részletesen. Nemcsak a kortársak fordításait vagy a francia nyelvű műveket veti össze, hanem Szabó Lőrinc különböző átdolgozásait is. Szávai figyelmet szentel annak is, hogy a Verlaine-nél igencsak központi hangsúlyosság, illetve a francia szerző furcsa rímei miként jelennek meg a magyar költő fordításaiban. Szávai Dorottya hasonló szempontok szerint közelít Szabó Lőrinc és Baudelaire költészetének viszonyához. A tanulmány szerzője poétikai párhuzamokkal és Szabó Lőrinc önkomentárjai segítségével is alátámasztja, hogy Baudelaire volt az egyik legnagyobb hatású katalizátora Szabó költészetének. Részletesebb elemzést olvashatunk *A dög* című költemény és Szabó Lőrinc idevonatkozó versei (*Semmiért egészen, Káprázat-ciklus*) közötti kapcsolatról. Szele Bálint dolgozata Szabó Shakespeare-fordításait méltatja, hiszen a költő teremtette meg azt a paradigmát, amelyben a legeredményesebb, nemrégiben készült fordítások (Nádasdy Ádám, Kállay Géza, Varró Dániel) követték őt. Szele bőségesen idéz a kortárs kritikákból, amelyek leggyakrabban a bátor szóválasztás miatt illetik bírálattal a szóban forgó fordításokat. A tanulmány szerzője szerint az élő nyelv használata Shakespeare szövegeinek is jellemzője, és éppen ez az, ami jól használhatóvá teszi Szabó Lőrinc átültetéseit.

Várad-Szitha Ábel dolgozata arra a feladatra vállalkozik, hogy a Szabó Lőrinc-recepció eddigi eredményeit el nem törölve hozza kapcsolatba a magyar költő műveit a keleti gondolkodással, pontosabban a buddhizmussal. Várad számos szöveghellyel érvel, megmutatva a kapcsolódási lehetőségeket a kétféle korpusz között. A kapcsolat filológiai is megalapozható, mivel Szabó Lőrinc könyvtárának része volt Schmidt József Buddha életéről szóló munkája, amelyet a költő feltehetőleg olvasott is, hiszen bejegyzések találhatók a példányában.

A kötetet záró két tanulmány némileg társtalan a gyűjteményben. Kemény Aranka filológiai érdekeltségű tanulmánya az átírás problémájára fókuszál Szabó Lőrinc életművében. Kemény azonban nemcsak a költői művekre, illetve a fordításokra koncentrálna, hanem Szabó kevés figyelmet kapó prózai munkáira (kritikák, esszék, tárcák, interjúk stb.) is. Dr. Felszeghi Sára pedig a Szabó Lőrinc-hagyatékban fellelhető orvosi dokumentumokat (EKG-görbe, orvosi igazolások) és az egészségi állapotáról szóló egyéb szövegeket (levelek) elemzi.

Sajnos nem mehetek el szó nélkül amellet, hogy igen sok tördelési és egyéb hiba (fattyúsorok, a kurzívval és a félkövérrel szedés következtetlensége, elválasztási hibák, egybecsúszott szavak, a belső hivatkozások csillagozása stb.) bosszantja az amúgy színvonalas és impozáns kötet olvasóját. De ettől eltekintve bizonyos

vagyok abban, hogy a jövő Szabó Lőrinc-kutatói sokat fogják forgatni a kötetet, hiszen nemcsak a költő alkotásairól, de a 21. század első évtizedeinek irodalomtudományáról is sokat elárulnak a tanulmányok, mivel arról is átfogó képet adnak, hogy miért ennyire fontos számunkra Szabó Lőrinc költészete, és miért éppen így értjük ezeket a műveket. (*Petőfi Irodalmi Múzeum – Prae Kiadó*)

KONKOLY DÁNIEL

Felelős kiadó: IMRE LÁSZLÓ
Kiadja az Alföld Alapítvány megbízásából az Alföld szerkesztősége
Tipográfia: Kass János
Szedés, tördelés: Alföld szerkesztősége
Nyomás: Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen
Felelős vezető: György Géza elnök-vezérigazgató
Index: 25 901 ISSN: 0401—3174

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 4024 Debrecen, Piac u. 68. Telefon és fax: (52) 412-626 — Postafiók száma: 4001 Debrecen 144. — Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. — Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál (Bp., VIII. ker. Orczy tér 1. tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp., 1900). További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu — Évi előfizetés 7200 Ft, félévi 3600 Ft. — Befizetéskor minden esetben kérjük feltüntetni az *Alföld* irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat nevét.